

**kulturens
värden
och
effekter**

Kulturens värde finns framförallt i den konstnärliga processen och i upplevelsen, i att den skapar mening och ger fler dimensioner åt våra liv. Vi kan, utan att på minsta sätt göra avkall på eller förringa konstens och kulturens egenvärde, också konstatera att kulturen skapar ytterligare värden i samhället. Vilka är dessa värden, och finns det belägg för allt som påstås?

Den här rapporten tar upp effekter i form av jobb och ekonomi, turism, identitet, marknadsföring, hälsa och personlig utveckling, social funktion samt kreativitet. Vi kan bland annat se att kultur skapar jobb, att kultur får oss att må bra och att kultur ökar förmågan till lärande. Relationerna mellan orsak och verkan är inte alltid säkerställda, men vi kan ändå se att många samband till positiva effekter finns.

Den här rapporten har tagits fram av Tobias Nielsén, QNB Analys & Kommunikation AB, på uppdrag av Svensk Scenkonst. Arbetet genomfördes framför allt under hösten 2009.

Sture Carlsson
förbundsdirektör Svensk Scenkonst, maj 2010

innehåll

Jobb och ekonomi	4
Kultur skapar jobb	6
<i>Referenser</i>	7
Turism	8
Kultur lockar besökare som spenderar pengar	10
Kulturturister lägger mer pengar på sitt besök	10
Kulturturism står sig bra i ekonomisk nedgång	11
Turism har stor betydelse för ekonomin och kulturturism växer snabbt	12
<i>Referenser</i>	12
Platsen	13
Kultur skapar attraktivitet	14
Kulturens roll för platsutveckling	15
<i>Referenser</i>	19
Hälsa och sjukvård	20
Kultur får oss att må bra	22
<i>Referenser</i>	24
Intellektuell utveckling	26
Kulturen för inläring	28
Kultur gör barn smartare	28
Kultur ökar även vuxnas förmåga att lära	29
<i>Referenser</i>	30
Social funktion	32
Kulturen utvecklar individen och samhället	34
<i>Referenser</i>	37
Kreativitet	38
Kultur gör oss mer kreativa	40
<i>Referenser</i>	42

jobb och ekonomi

Kultur är också en del av ekonomin.
Nästan fem procent i Sverige arbetar med kultur.
Jobbskapande sker inte minst inom strävsamt
ensamföretagare. Sådana är sällan vinstmaskiner –
men bidrar till ekonomin genom att de är så många.
Blandfinansiering är vanligt förekommande.

Folkoperan i Stockholm bedriver operaverksamhet av hög kvalitet. Verksamheten finansieras till stor del med andra medel än anslag från staten.

Foto: Mats Bäcker

Kultur skapar jobb

De flesta gör inte kopplingen att kultursektorn också står för en betydande del av sysselsättningen i Sverige. Nästan fem procent i Sverige arbetar med kultur.¹

I Europa omsätter kultur- och kreativa sektorn mer än 7 000 miljarder kronor, mer än dubbelt så mycket som bilindustrin.²

Men kulturen bör inte ses som ersättning för storföretag utan som komplement. Lönerna är ofta låga och jobbskapandet sker främst i det småskaliga. Det är i stället mängden sysselsatta och antalet verksamheter som totalt står för en stor ekonomisk betydelse.

Få av de sysselsatta är enbart anställda av institutioner. För det första har de flesta flera arbets- och uppdragsgivare. Många är på så sätt portföljarbetare i betydelsen av att de ska få ihop en portfölj av uppdrag. För det andra driver många egna företag. 7 av 10 företag är enmansföretag,³ men dessa är ofta bärkraftiga och överlever många år. Många skapar sin egen sysselsättning.

Även om kulturarbetare, kulturföretag och institutioner i sig själva sällan är "vinstmaskiner" skapar de ofta värden för andra. Det finns även ytterligare ekonomiska värden. Kulturen skapar inte bara jobb för sig själv. Andra effekter är ibland ännu mer betydelsefulla ekonomiskt, till exempel för turism och attraktivitet (se separata avsnitt). Glöm förstås inte heller de kulturella värden som skapas – vad vore våra liv utan berättelser, historia, samhörighet, skönhet och nya perspektiv?

Kulturjobb finns inte bara i kultursektorn. Tvärtom är det fler – drygt hälften (56 procent) – som arbetar med att skapa kulturvärden i andra delar av ekonomin.⁴ EU-rapporten "Impact of Culture on Creativity" understryker betydelsen av kreativa utövare ("creative professionals") som har förmågan att smidigt röra sig över samhällets olika gränser. Utmärkande för dessa för samhället och utvecklingen så värdefulla personer är bland annat förmågan:

- att tänka multilateralt
- att kommunicera (vilket till exempel kan användas för att utveckla nya och vänliga användargränssnitt)
- att utmana traditionella lösningar och visioner
- att vara en gränsgångare som rör sig obehindrat mellan områden och kulturer⁵

¹ Tolkning utifrån "sysselsatta med produktion av kulturvärden" i rapporten "Kulturnäringsar i svensk statistik – förslag till avgränsning för framtida kartläggningar", Tillväxtanalys, Dnr: 2009/094. Siffran som nämns är 4,6 procent.

² "The Economy of Culture", KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen, (2007). Siffrorna som anges är 654 miljarder euro för kultur- och kreativa sektorn (år 2003) och 271 miljarder euro (år 2001). Definitionen får betraktas som bred. Om samma definition används för att räkna sysselsatta i Sverige blir andelen 10 procent, enligt myndigheten Tillväxtanalys i rapporten "Kreativ tillväxt? En rapport om kreativa näringar i politik och statistik", Dnr: 2008/007.

³ Tillväxtanalys (2008).

⁴ Tillväxtanalys (2009).

⁵ "The impact of culture on creativity" (2009), KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen, 26ff. Kulturutredningen (2009), s 233f.

⁶ Israelsson, Torbjörn (2009), "Många kulturarbetare söker jobb utanför kultursektorn", artikel i Arbetsmarknaden 2009-05-14.

Det blir allt vanligare att kulturaktörer söker sig till arbeten utanför kultursektorn – totalt arbetade de "kulturprofessionella" under 2008 inom 189 olika yrken på arbetsmarknaden, vilket är fler än hälften av de yrken som redovisas i den svenska yrkesnomenklaturen.⁶

BLANDFINANSIERING BIDRAR TILL FORTSÄTTNING *Företagen och de sysselsatta i kulturen arbetar inte sällan med en blandning av både privat och offentlig finansiering. Kulturen totalt sett finansieras i Sverige bara till 30 procent av offentlig sektor⁷. Detta innebär att projekt och verksamheter ofta har hög andel självfinansiering och att offentliga medel bör betraktas som en del i helheten, inte som ensamma finansiärer.*

VI LÄGGER ALLT MER PENGAR PÅ KULTUR *Det är tydligt att vi lägger allt mer av vår privata hushållsbudget på kultur, underhållning och andra upplevelser. Takten är klart högre än konsumtionsökningen för samhället generellt. Har vi blivit mer intresserade av kultur? Snarare är det nog så att kulturintresset länge har varit stort, men att vi har mer pengar idag att disponera på annat än det som krävs för överlevnad och att trygga basbehov. Kulturens ekonomi växer på så sätt.*

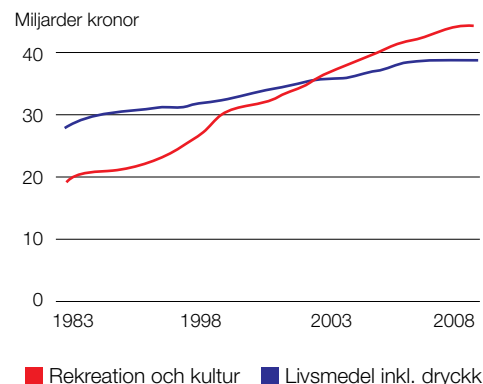
Referenser

Beckman, Svante-Månsson, Sten (2008), *KulturSverige 2009*, Swecult
The Economy of Culture (2007), KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen

The Impact of Culture on Creativity (2009), KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen

Tillväxtanalys (2008), Dnr: 2008/007, *Kreativ tillväxt? En rapport om kreativa näringar i politik och statistik*

Tillväxtanalys (2009), Dnr: 2009/094, *Kulturnäringar i svensk statistik – förslag till avgränsning för framtida kartläggningar*

FIGUR 1.

Hushållens konsumtionsutgifter i Sverige. Jämförelse mellan "rekreation och kultur" och "livsmedel inklusive dryck". Fasta priser.

⁷ Beckman, Svante-Månsson, Sten (2008), "KulturSverige 2009", Swecult.

turism

Kultur lockar till sig besökare som lägger pengar på mat, shopping, resor och övernattnig.

Kulturturister spenderar mer pengar än övriga besökare. Kulturturism står sig bra i kristider och är den gren som växer snabbast inom turismen.

Dalhalla hade 2008 närmare 70 000 besökare till olika föreställningar. Förutom biljetten spenderade varje besökare i snitt 1920 kronor under sin vistelse, vilket är mer än en genomsnittlig turist i regionen.

Foto: Per Eriksson

Kultur lockar besökare som spenderar pengar

Kultur lockar – det kan vara specifika teaterföreställningar eller rockkonserter, en viss kulturmiljö eller ett helhetsutbud. Kultur är på så sätt en viktig anledning till att människor reser – och skapar stora turistekonomiska effekter, eftersom dessa resor också ger upphov till intäkter inom exempelvis transport, shopping, hotell och restaurang.

DALHALLA KONSERTHALL År 2008 hade Dalhalla konserthall utanför Rättvik 68 557 betalande besökare till någon av deras föreställningar. Av dessa var 7 680 besökare till operaföreställningar och 60 877 till övriga evenemang.

Turisterna⁸ fördelade sig grovt räknat över en fjärdedel som kom från Dalarna, en fjärdedel från de angränsande länen, en fjärdedel från Stockholm och en fjärdedel från övriga Sverige.

De turister som besökte en operaföreställning spenderade, förutom konsertbiljetten, i genomsnitt 812 kronor per dygn i Siljanregionen och 1 920 kronor under hela sin vistelse. För turister på övriga evenemang var motsvarande siffror 621 kronor och 1 845 kronor. Detta innebär en generell turistekonomisk omsättning på 113 miljoner kronor utöver det turisterna spenderade på själva konsertbesöket på Dalhalla. Dryga 81 procent, cirka 61 000 av turisterna, hade besöket på Dalhalla som huvudsaklig anledning till att uppehålla sig i Siljanregionen, vilket innebär att den specifika turistekonomiska omsättningen i Siljanregionen var 92,2 miljoner kronor. Räknat i sysselsättning innebär det 73 heltidstjänster för den generella turistekonomiska effekten och 59 heltidstjänster för den specifika effekten, Dalhalla exkluderat.⁹

BESÖKARNA KOM FÖR BOB DYLAN En undersökning av Bob Dylans konsert 2009 i Malmö visar att av de 8 849 besökarna var 76 procent (6 725) turister och 97 procent (6 524) av dessa hade konserten som huvudsakligt skäl för att besöka Malmö. Turisternas genomsnittliga konsumtion vid vistelsen i Malmö, exklusive konsertbiljetten, var 1 006 kronor vilket innebär en total specifik turistekonomisk omsättning på 6 530 000 kronor. Inklusive konsertbiljetten var omsättningen 10 036 000 kronor.¹⁰

Kulturturister lägger mer pengar på sitt besök

Turister med kulturaktiviteter som huvudsak till sitt resande – enligt en amerikansk stor studie – spenderar mer pengar och stannar längre än turister med andra motiv till resandet; motsvarande drygt 1 200 kronor mer än övriga turister.¹¹ Liknande resultat går även att se i en

⁸ De besökare som inte kommer från kommunerna Rättvik, Mora, Leksand eller Orsa, det vill säga Siljanregionen.

⁹ Turismens utredningsinstitut (2009), på uppdrag av Region Siljan.

¹⁰ Turismens utredningsinstitut (2009), på uppdrag av Malmö kommun.

brittisk studie från 2007 då sex stycken festivaler studerades i Cornwall, sydvästra England. Kulturturisterna som övernattnat minst en natt spenderar 370 kronor på mat, dryck och shopping, ungefär dubbelt så mycket som andra turister. Även på boende spenderar kulturturisterna mer pengar.¹²

GLÖM INTE NÄRREGIONEN! MALMÖFESTIVALEN *De flesta turister kommer från de närliggande regionerna varför det är viktigt att mindre städer och orter fokuserar sin marknadsföring dit.*¹³

*Malmöfestivalen är en stadsfestival som pågår under flera dagar med bland annat ett flertal musikscener som huvudsaklig attraktion. Festivalen är gratis för besökare. År 2005 besöktes festivalen av cirka 400 000 personer vilket sammanlagt innebär 1 400 000 besök under festivalens samtliga dagar. Av festivalens besökare var 40 procent (160 000) boende utanför Malmö kommun. De flesta besökare, 65 procent, var boende i Skåne län och ytterligare 12,5 procent kom från övriga södra län. Av turisterna angav 80 procent (128 000) att festivalen var det huvudsakliga skälet till besöket. Den genomsnittliga turisten spenderade 686 kronor under sin vistelse i Malmö vilket ger en specifik turistsättning på 87,8 miljoner kronor.*¹⁴

*Festivalen har fortsatt locka många besökare sedan 2005 och är viktig för Malmös marknadsföring. Turisterna för 2009 års festival kommer fortfarande främst från Skåne men andelen turister från övriga Sverige och Danmark har ökat. Johan Hermansson, evenemangschef i Malmö stad, säger att "Malmöfestivalen sätter Malmö på kartan, och är en viktig byggsten i mötes- och evenemangsstaden Malmö".*¹⁵

Kulturturism står sig bra i ekonomisk nedgång

Hur påverkas kulturturismen av en ekonomisk kris? Svaret beror på vilken kulturturism som avses. För viss kulturturism råder det snarare ett omvänt förhållande med ekonomins utveckling som helhet. Amerikanska forskare har genom att undersöka data från 1969 och framåt kommit fram till att bland annat besök och intäkter till museer ökat i tider då ekonomin som helhet varit sämre.¹⁶ Liknande resultat går även att se hos de brittiska museerna. The arts fund har bland annat undersökt besöksstatistiken för perioden september 2008 till mars 2009 och de konstaterar en ökning av besökare totalt sett även om olika institutioner skiljer sig åt. Under perioden har även försäljningen totalt sett ökat i museernas souvenirshoppar och kafeer.¹⁷

¹¹ American for the arts (2007), *Arts and economic prosperity: The economic impact of nonprofit arts and cultural organizations and their audiences, III.*

¹² Ekos Consulting (2007), *Understanding the impact of cultural tourism in Cornwall*, The Cornwall Arts Partnership och Arts Council England.

¹³ Markusen, Ann-Gadwa, Anne (2009), *Arts and culture in Urban/Regional Planning: A Review and Research agenda*, university of Minnesota.

¹⁴ Turismens utredningsinstitut (2005), på uppdrag av Malmö kommun.

¹⁵ Webfinansier (2009), *Malmöfestivalen – en god affär för Malmö*, pressmeddelande.

¹⁶ Hicks, J. Michael-Thaiprasert, Nalitra (2009), *Cultural tourism in Indiana: the impact and clustering of the arts and creative activities in this recession*, Ball State university.

¹⁷ The Art Fund (2009), *Culture Crunch? The Art Fund Museum Survey September 2008 – March 2009.*

Turism har stor betydelse för ekonomin och kulturturism växer snabbt

År 2008 var omsättningen inom den svenska turistnäringen 244 miljarder kronor vilket motsvarar strax under 159 000 heltidstjänster eller 2,86 procent av BNP. Kultur sammanslaget med rekreation är den snabbast växande sektorn inom turistnäringen.¹⁸

Referenser

Americans for the Arts (2007), *Arts and economic prosperity: The economic impact of nonprofit arts and cultural organizations and their audiences, III*, Washington, DC: Americans for the Arts

Ekos Consulting (2007), *Understanding the impact of cultural tourism in Cornwall*, The Cornwall Arts Partnership och Arts Council England

Hicks, J. Michael–Thaiprasert, Nalitra (2009), *Cultural tourism in Indiana: the impact and clustering of the arts and creative activities in this recession*, Ball State university

Markusen, Ann–Gadwa, Anne (2009), *Arts and culture in Urban/Regional Planning: A Review and Research agenda*, university of Minnesota

The Art Fund (2009), *Culture Crunch? The Art Fund Museum Survey September 2008 – March 2009*

Tillväxtverket (2009), *Årsbokslut för svensk turism och turistnäring: turistnäringens effekter på svensk ekonomi och sysselsättning inom Sverige*

Turismens utredningsinstitut (2005), på uppdrag av Malmö kommun

Turismens utredningsinstitut (2009), på uppdrag av Malmö kommun

Turismens utredningsinstitut (2009), på uppdrag av Region Siljan

Webfinansier (2009), *Malmöfestivalen – en god affär för Malmö*, pressmeddelande

¹⁸ Tillväxtverket (2009), *Årsbokslut för svensk turism och turistnäring: turistnäringens effekter på svensk ekonomi och sysselsättning inom Sverige*.

platsen

Ett rikt kulturliv bidrar till attraktivitet,
framför allt för högutbildade människor.
Men kultur är i Sverige sällan den utlösande faktorn
för att flytta.

Satsningen på ett konserthus i Vara har skapat stort värde inte bara i Vara kommun utan i hela Västra Götalandsregionen. Det visar bland annat en studie från 2008 från Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

Kultur skapar attraktivitet

Konsumtion av kultur bidrar till:

- inflyttning av framför allt högutbildade personer
- att öka antalet besökare i en stad eller region

Vilket innebär att kultur:

- är drivande för den ekonomiska utvecklingen
- fått en större betydelse i samhällsplaneringen

Under senare tid har forskning uppmärksammat att olika mjuka faktorer, så kallade personklimatfaktorer, fått en ökad betydelse för städernas och regioners utveckling. Till dessa har tidigare räknats faktorer som ett behagligt väderklimat, ren luft och bra offentlig service, till exempel ett välfungerande utbildningssystem. Idag har forskare utvidgat begreppet till att också innehålla livsstilsfaktorer som människor värderar högt i en god livsmiljö, däribland ett rikt utbud av konsumtion och kultur.¹⁹

Särskilt uppmärksammas har den amerikanske professorn Richard Florida blivit för sin forskning om "den kreativa klassen", det vill säga de människor som lever på sin intellektuella förmåga, bland annat ingenjörer, forskare, kulturarbetare och designers. Floridas forskning visar att vad dessa personer värderar högt i sin livsmiljö är en bra offentlig service, öppenhet, tolerans och ett rikt kulturliv.²⁰ En amerikansk studie visar att högutbildade unga människor dras till platser med ett stort utbud av kaféer, barer och kulturkonsumtion.²¹

Det finns samband mellan konsumtionsutbudet i städer och hur väl olika städer lyckats i sin ekonomiska utveckling. Detta samband är mycket tydligare än produktionen i städerna. Förklaringen ser de i att konsumtionen gjort dessa städer mycket mer attraktiva att bo i vilket bidragit till en inflyttning och ekonomisk utveckling.²²

Liknande resultat har setts i ett flertal undersökningar. Städer med ett stort utbud av restauranger och teatrar har vuxit snabbare i Frankrike och USA än de med ett mindre utbud.²³ Frågan är förstas vad som kommer först. Konsumtion gynnas också av ett gott ekonomiskt klimat.

¹⁹ Clark et al. (2001), "Amenities drive urban growth", *Journal of urban affairs*, Volume 24, number 5.

²⁰ Florida, Richard (2002), "The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life", New York, NY: Basic Books.

²¹ Clark Terry Nichols (2004), "Urban amenities: lakes, opera, and juice bars: do they drive development?", i Clark, Terry Nichols, *The city as an entertainment machine*. Amsterdam: Elsevier.

²² Glaeser, Edward L.–Gottlieb, Joshua D. (2006), "Urban resurgence and the consumer city", *Urban Studies*, Volume 43.

²³ Glaeser, Edward L. et al.(2001), "Consumer city", *Journal of Economic Geography*.

Frågan är också huruvida kultur är en utlösande faktor eller något som kompletterar en bedömning. Svensk forskning visar att arbetet är överlägset viktigast. Även vård och kommunikationer anges högt. Svaren skiljde sig åt mellan olika grupper och till vilken typ av stad som åsyftades. Kvinnor liksom äldre rangordnade exempelvis kultur högre än män. Nöjesaktiviteter rangordnades högt av unga.²⁴

För att locka människor är det hur som helst en fördel om kulturutbudet är rikt. Med detta menas att det dels existerar större traditionella institutioner som museer, stora teatrar och biografer. Men än större betydelse är att det finns många små platser för kultur, som ofta är samlade längs vissa gator. Dessa mindre kulturella mötesplatser består ofta av sammanslagna funktioner, så kallade "hybrida rum". Exempelvis en bokhandel som på kvällen också öppnar upp för en liten teaterscen eller ett galleri som också är en musikstudio och en livescen.²⁵

För kulturskapare är även andra faktorer viktiga såsom billiga lokaler och inspirerande omgivning, både sett till attityder och fysisk miljö.

Kulturens roll för platsutveckling

Högutbildade personer bidrar med det högsta förädlingsvärdet varför företag, städer och regioner konkurrerar om dessa personer. Konkurrensen om välutbildad personal är hård och det är vanligt att dessa personer blir erbjudna arbete i flera olika städer samtidigt. De har därför större möjligheter än tidigare generationer att välja var de vill bo. Då likvärdigt intressanta arbeten för dessa personer finns på flera platser kan livsmiljön få en viktigare betydelse för var de bosätter sig än valet av just det enskilda arbetet.²⁶

Detta har fått den effekt att kultur fått en ökad betydelse i samhällsplaneringen. Många städer och regioner inriktar sina utvecklingsstrategier på att driva olika projekt som ska locka människor med bland annat kultur. Ett exempel på detta är Region Skåne där näringslivschefen, Hans Henecke, i en artikel påpekar att kulturnäringsgar dels är viktiga som en ekonomisk aktivitet i sig själv men att de också har en betydande attraktionskraft.²⁷

²⁴ Thomas Niedomysl, Institutet för framtidsstudier. Även doktorsavhandling vid Uppsala universitet.

²⁵ Florida (2002).

²⁶ Clark et al. (2001).

²⁷ Henecke, Hans (2008), "Attraktion tillväxtens grund" KK-bladet. Nummer 1, mars 2008, s. 16.

KULTURENS ROLL FÖR EN PLATS

Kulturdriven stadsutveckling i Amsterdam, Nederländerna. *Westergasfabriek ligger i utkanten av Amsterdam, i ett parkområde, och byggdes under slutet av 1800-talet för att producera kolgas till stadens ljuslyktor. Kolgasproduktionen lades ner under 1960-talet och de byggnader som inte revs stod antingen tomma eller användes som förråd och bilverkstäder.*

Tidigt 1990-tal användes en del byggnader temporärt till kulturella och kreativa aktiviteter. Det visade sig vara en succé vilket ledde till ett flertal mer permanenta och tillfälliga aktiviteter, exempelvis festivaler, cirkus, opera och modevisningar. År 1996 antogs en omvandlingsplan för området som utgick från blandningen av kultur, aktiviteter och parkområde. År 2003 invigdes den omvandlade och upprustade parken och efter det renoveras och ombildas de gamla fabriksbyggnaderna en efter en.

Idag är Westergasfabriek ett exempel på ett kluster inriktat på kulturella och kreativa företag. I området finns dussintals kontor inom bland annat mode och ny media. Det finns även platser för små och stora event, en teater, en biograf, restauranger och kaféer, barer och nattklubbar.²⁸

Kulturdriven stadsutveckling på Telefonplan, Stockholm. *På Telefonplan i södra Stockholm pågår ett kulturdrivet stadsutvecklingsprojekt. Från att området tidigare dominerats av Ericssons fabrik omvandlas det till att nu vara inriktat på att bli en typ av industriellt kulturellt kluster.*

Konstfack flyttade dit 2004 och Telefonfabriken har startats upp som ett nätverksprojekt mellan s.k. "kreativa företagare". Fastighetsägare är även starkt involverade i områdets utveckling och använder sig av kulturen som en drivkraft i omvandlingen. Vasakronan är en av de större aktörerna och de sponsrar Telefonfabriken och håller för tillfället på att bygga en förskola som ska präglas av en stark design, såväl i byggnadens utformning som i förskolans pedagogik.²⁹

Kulturnätverk lockar människor och företag. *Kulturen fungerar inte enbart som en attraktionskraft i storstäder. Fengersfors är ett litet samhälle med strax under 700 invånare i Åmål kommun och byn är koncentrerad kring ett gammalt pappersbruk. År 2002 startade Not Quite upp i brukets gamla lokaler och började renovera dem. Not Quite är ett kulturnätverk av konstnärer, formgivare, fotografer, snickare, smeder och keramiker och har strax under 50 medlemmar.*

²⁸ www.westergasfabriek.nl och www.project-westergasfabriek.nl/english

²⁹ www.telefonplan.com och www.telefonfabriken.se

På bruket finns idag förutom medlemmarnas egna verkstäder och studios en konsthall, fem utställningshallar, ett galleri, en skulpturpark, kafé och bar och en shop där medlemmarna kan sälja sina verk. Även andra företag inom kulturella och kreativa näringar har lockats till bruket. Exempelvis Julian Red, internationellt jeansmärke, flyttade sitt kontor från Göteborg till Fengersfors bruk för ett par år sedan.

Sedan nätverket startade upp har det skett en inflyttning till byn, och framför allt en föryngring av befolkningen. Idag råder det bostadsbrist till skillnad mot tidigare då många hus stod tomma. Detta har inneburit att lanthandeln har kunnat överleva som en av de sista i hela Dalsland och att en förskola startats av invånarna i byn. År 2008 fick Not Quite utmärkelsen "årets kooperativ" av regionförbundet Fyrbodal bland annat med motiveringen: "Denna gränsöverskridande förening har på bara sex år förändrat en hel bygd. I ett utflyttningsområde som präglats av industrinedläggningar och tomma hus, sjuder det nu av liv."³⁰

Gullspångsmodellen. Startade 2007 med huvudsyfte att med kulturen som metod vända en negativ befolkningsutveckling och skapa bättre självkänsla i ett litet samhälle. Projektet är en metodutveckling för att bygga en modell för utveckling i mindre kommuner med kulturen som redskap. Projektet utvärderas och mäts kontinuerligt, och har redan åstadkommit bland annat konkreta planer på en drive-in-biograf, en nyöppnad experimentell konsthall, ett musikprojekt på kommunens äldreboenden, och en lång rad större och mindre projekt och ansökningar. Innan en utvärdering är gjord ses ändå samhällsvinster i form av ökat liv, nya mötesplatser och möten, tvärsektoriella arbetsgrupper i kommunen, och nya samarbeten med regionala, nationella och internationella aktörer. Efter beslut från bland annat Vattenfall om förprojektering av en stor bioenergianläggning i kommunen inleds samtal om hur kulturarbetet kan stödja utvecklingen av projektet.³¹

KVARTER I STÄLLET FÖR STÄDER I stället för att tala om kreativa städer finns det snarare i städerna ett eller ett par områden som kan betecknas som kulturella kluster, eller kreativ miljöer. Dessa kan delas upp i fyra olika typer. De två senare är de som är mer intressanta när det rör innovationsspridning idag medan nummer ett och två haft denna roll tidigare i historien.³²

1. Museikvarter. Kvarter med flera stora museer som nationalmuseer.

³⁰ www.notwquite.se och www.amal.se.

³¹ www.gullspangsmodellen.info. Redovisning htills, se www.shifter.nu/modellen/utfort_kulturarbete_13_aug_2009_v1_high.pdf.

³² Montgomery, John (2008).

Skånes Dansteater har sina lokaler i Västra Hamnen i Malmö, ett område som snabbt expanderar. Här spelar kulturen en viktig roll för att skapa attraktivitet.

Jonas Svensson & Belinda Nusser i fragile.

2. *Institutionella kvarter. Som föregående punkt, men också med exempelvis stora teatrar och operahus.*
3. *Kulturella kvarter i storstäder. Områden som består av en mix av olika funktioner och där företagen i huvudsak är små eller mellanstora. Exempelvis SoHo i London och delar av Södermalm i Stockholm.*
4. *Industriella kulturella kvarter. Områden som är mer direkt inriktade på "ny ekonomi" och kreativa näringar.*

Referenser

Catterall, James S.– Pepler, Kylie A. (2007), "Learning in the visual arts and the worldviews of young children" Cambridge Journal of Education

Clark, Terry Nichols et al. (2002) "Amenities Drive Urban Growth" Journal of Urban Affairs, Volume 24, s. 493-515

Clark, Terry Nichols (2004) "Urban amenities: lakes, opera, and juice bars: do they drive development?" i Clark, T. N., *The city as an entertainment machine*. Amsterdam: Elsevier

Florida, Richard (2002), "The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life", New York, NY: Basic Books

Glaeser, Edward L.– Gottlieb, Joshua D. (2006), "Urban resurgence and the consumer city" Urban Studies, Volume 43, s. 1275-1299

Glaeser, Edward L. et al. (2001) "Consumer city" Journal of Economic Geography

Gullspångsmodellen: www.gullspangsmodellen.info

Henecke, Hans (2008), "Attraktion tillväxtens grund", KK-bladet, Nummer 1, mars 2008

Niedomysl, Thomas, Institutet för framtidsstudier.

Not Quite: www.notquite.se

Region Skåne: www.skane.se/templates/Page.aspx?id=164481

Westergasfabriek: www.project-westergasfabriek.nl/english
www.westergasfabriek.nl

Telefonfabriken: www.telefonfabriken.se

Telefonplan: www.telefonplan.com

Åmål kommun: www.amal.se

hälsa och sjukvård

Kultur får oss att må bra, både direkt och indirekt genom att kultur utvecklar och stimulerar oss. Särskilt klara samband finns inom rehabilitering.

Kulturaktiviteter fungerar som ett socialt kitt som skapar gemenskap. Det visar bland annat Kulturrådet i rapporten "Kultur – en del av ett hälsosamt liv". Här ett arrangemang på Konserthuset i Göteborg.

Kultur får oss att må bra

Kulturaktiviteter kan motverka och förebygga ohälsa genom att erbjuda:

- upplevelser
- insikt
- delaktighet
- inflytande i samhället

samt stimulera människor att:

- ta vara på och utveckla sin kapacitet
- skaffa kunskaper
- lära sig av erfarenheter
- bilda sig uppfattningar

Sambandet mellan kultur och hälsa åberopas nästan undantagslöst i samband med offentliga satsningar på kulturområdet. Mer sällan framgår dock vilka vetenskapliga rön uttalandena stödjer sig på. Det går dock att skilja på två typer av samband mellan kultur och hälsa som framförs i argumenten:³³

- *Direkt påverkan.* Där individens upplevelser eller utövande av kultur ökar välbefinnandet.
- *Indirekt påverkan.* Där kulturen anses utveckla individen och öka delaktighet och inflytande i samhället.

Det finns ett flertal studier som visar ett samband mellan kultur, hälsa och livskvalitet under livets alla skeden.³⁴

Deltagande i kulturaktiviteter har bland annat en positiv effekt på en persons livslängd. En svensk studie från 1996 visar ett samband mellan livslängden och hur mycket en person deltar i kulturaktiviteter som att gå på teater, bio, konstutställningar, läsa böcker och musicera. Forskarna följde från början 12 000 personer i åldern 16–74 år under tio år. En jämförelse mellan de som ofta deltog i kulturaktiviteter med de som sällan gjorde det visar att den senare gruppen hade en 57 procent högre risk att dö.³⁵

Att lyssna på musik har en positiv inverkan vid rehabilitering. Stressforskaren Töres Theorell framhåller bevis för musikens läkande egenskaper. Forskning kring musikens effekter på kroppsliga funktioner

³³ Regionplane- och trafikkontoret (2008), "Kultur i regional utvecklingsplanering", Stockholms läns landsting, rapport 2008:1.

³⁴ Den kommande europeiska kulturhuvudstaden Umeå har i samarbete med andra nordiska länder skapat en plattform för kultur-hälsa-området, Kultur för livet, www.umea.se/nordisksamverkan. De utgår bl. a. från professor Gunnar Bjursell och hans forskning. Bjursell leder projektet Kultur och Hälsa vid Göteborgs universitet, www.koh.org.gu.se

Umeåanknuten är även den forskningsriktade organisationen Arts for Health, grundad 2002 av forskare som tidigt ägnade sig åt samband mellan kulturaktiviteter och hälsa; Sven Sandström, Britt-Maj Wikström, och Lars-Olov Bygren. På organisationens hemsida finns en rad exempel och ett antal publikationer i ämnet.

³⁵ Bygren, Lars-Olov et al. (1996), "Attendance at cultural events, reading books or periodicals, and making music or singing in a choir as determinants for survival. Swedish interview survey of living conditions", *BMJ* 1996; 313, s. 1577–80.

har visat att musikterapi framförallt har effekt i form av sänkt puls och minskad smärta.³⁶

För långtidssjuka personer som lider exempelvis av depressioner eller utbrändhet kan musik fungera som ett komplement till medicinsk behandling. Detta genom att stimulera positiva känslor hos patienterna.³⁷

Musik har även positiva effekter hos personer med muskelsjukdomar. Exempelvis kan musiken lindra symtomen hos patienter med Parkinson och ticsen hos patienter med Tourettes syndrom.³⁸

Flera studier visar att musik stärker tillfrisknandet hos personer som drabbats av stroke.³⁹ Patienter som får lyssna på musik en till två timmar per dag under tiden efter stroke visar snabbare förbättringar på deras språkliga minne och förmåga att koncentrera sig än kontrollgrupper som fick ljudböcker eller inget lyssningsmaterial alls.⁴⁰

Dans ger positiva hälsoeffekter hos både unga och gamla. Dansterapi för tonårsflickor med depression visar att dansen kan öka deras energi och livslust.⁴¹ Att delta i ett dansprogram för äldre, 60–75 år, visar också tecken på att förbättra deltagarnas hälsa och ger framförallt positiva effekter på hur de upplever sin egen hälsa.⁴²

Kulturaktiviteter kan förebygga hälsoproblem genom upplysning och information. Forskning visar att kulturaktiviteter kan fungera som ett sätt att sprida kunskap till ungdomar om HIV/AIDS, alkohol, droger och allmän sexualkunskap. Genom att låta ungdomar ta del av eller delta i framförallt drama-workshops har ungdomarnas kunskap om dessa frågor ökat och deras beteenden förändrats. Exempelvis genom minskad alkohol- och droganvändning och förändrade attityder till preventivmedel.⁴³

VAD BETYDER KULTUREN OCH VAD BETYDER DET SOCIALA SAMMANHANGET? Kulturrådet skriver i rapporten *"Kultur – en del av ett hälsosamt liv?"*⁴⁴ att det är svårt att mäta kulturens påverkan på hälsan eftersom en mängd faktorer och omständigheter formar våra liv. Det finns ett samband mellan å ena sidan hälsa och å andra sidan samhörighet, aktivitet och kulturutövande.

Kulturaktiviteter fungerar som ett socialt kitt som skapar gemenskap, ökar livskvalitet och motverkar ensamhet och isolering. Är det den enskilda

³⁶ Theorell, Töres (2008), "På vilket sätt påverkar kulturaktivitet hälsan?", Vårdalinstitutet. Theorell, Töres (2009), "Noter om musik och hälsa", Stockholm, Karolinska Institutet University Press AB.

³⁷ Batt-Rawden, Kari Bjerke (2007), "Music as a transfer of faith: Towards recovery and healing", Journal of research in nursing, volume 12, number 8, s. 87–99.

³⁸ Sacks, Oliver (2006), "The Power of Music." Brain, Volume 129, Number 10.

³⁹ The Lancet Volume 371, mars 2008.

⁴⁰ Särkämö et al. (2008), "Music enhances cognitive recovery and mood after middle cerebral artery stroke", Brain, Volume 113, s. 866–876.

⁴¹ Samarbete mellan Danshögskolan i Stockholm och Karlstad universitet. Se www.nyfikenvital.org/?q=node/1148.

⁴² Hui et al. (2008), "Effects of dance on physical and psychological well-being in older persons", Archives of Gerontology and Geriatrics.

⁴³ Daykin et al. (2008), "The impact of participating in performing arts on adolescent health and behaviour: A systematic review of the literature", Journal of health psychology, Volume 13, Number 2, s. 251–264.

⁴⁴ Kulturrådets skriftserie 2008:4, "Kultur – en del av ett hälsosamt liv?".

konstnärliga upplevelsen eller det sociala sammanhanget som ger en positiv effekt på hälsan? Forskning där inverkan från en fysisk aktivitet jämförts med inverkan från en konstnärlig aktivitet i samma sociala sammanhang visar att det inte enbart är det sociala sammanhanget som ger en positiv inverkan på hälsan. Kulturuplevelsen har betydelse i sig.^{45,46}

KULTUR PÅ RECEPT *En vårdcentral i Helsingborg ska under ett år bedriva ett pilotprojekt där läkare har möjlighet att ordinera kultur på recept. Kulturaktiviteter kan exempelvis vara teaterbesök eller en aktivitet i ett studieförbund. Även natur- eller trädgårdsupplevelser räknas in i begreppet. Målgruppen med patienter som kan få kulturreceptet är de med lätta eller medelsvåra depressioner, ångest eller långvarig smärta i exempelvis axlar eller nacke.⁴⁷*

Projektet är ett initiativ från regeringen och finansieras med en halv miljon av staten. En utvärdering av projektet ska göras våren 2011.⁴⁸

Referenser

Arts for Health: www.artsforhealth.com

Batt-Rawden, Kari Bjerke (2007), "Music as a transfer of faith: Towards recovery and healing", *Journal of research in nursing*, volume 12, number 8, s. 87–99

Bygren, Lars-Olov et al. (1996), "Attendance at cultural events, reading books or eriodicals, and making music or singing in a choir as determinants for survival. Swedish interview survey of living conditions", *BMJ* 1996; 313, s. 1577–80

Clarén, Ulf (2009), "Klart för kultur på recept", *Sydsvenska dagbladet*, 2009-11-10

Daykin et al. (2008), "The impact of participating in performing arts on adolescent health and behaviour: A systematic review of the literature", *Journal of health psychology*, Volume 13, Number 2, s. 251–264

Hui et al. (2008), "Effects of dance on physical and psychological well-being in older persons", *Archives of Gerontology and Geriatrics*

Konstfrämjandets projekt SkiSS: www.skiss.se/wp_dir/skiss/

⁴⁵ Statens Folkhälsoinstitut (2005), "Kultur för hälsa: en exempelsamling för forskning och praktik", s. 11.

⁴⁶ Kulturrådet 2008:4, s. 11ff. LevnadsNivå-Undersökningen (LNU) 2000.

⁴⁷ Clarén, Ulf (2009), "Klart för kultur på recept", *Sydsvenska dagbladet*, 2009-11-10.

⁴⁸ www.skane.se/templates/page.aspx?id=272903

Kulturrådet (2008) "Kultur – en del av ett hälsosamt liv", Kulturrådets skriftserie 2008:4

Nordisk samverkan för kultur och hälsa, Umeå kommun:
www.umea.se/nordisksamverkan

Sacks, Oliver (2006), "The Power of Music", Brain, Volume 129, number 10, s. 2528–2532

Statens Folkhälsoinstitut (2005), "Kultur för hälsa: en exempelsamling för forskning och praktik"

Regionplane- och trafikkontoret (2008), "Kultur i regional utvecklingsplanering", Stockholms läns landsting, rapport 2008:1

Region Skåne: www.skane.se/templates/page.aspx?id=272903

Särkämö et al. (2008), "Music enhances cognitive recovery and mood after middle cerebral artery stroke", Brain, Volume 113, s. 866–876

Theorell, Töres (2008), "På vilket sätt påverkar kulturaktivitet hälsan?", Vårdalinstitutet

Theorell, Töres (2009), "Noter om musik och hälsa", Stockholm, Karolinska Institutet University Press AB

intellektuell utveckling

Kultur stimulerar inläring och prestationsförmågan.
Framför allt har kultur betydelse för inläring hos barn.
Men det är som "jästen i degen", inte "grädden på
moset" som kulturen har störst betydelse.

Musicerande har en positiv inverkan på barns inlärningsförmåga.
Bild visar några barn på Konserthuset i Stockholm.

Kulturen för inläring

Kultur stimulerar:

- inläring och kan öka prestationsförmågan, framförallt hos barn men även hos vuxna
- språkutvecklingen hos barn

Kultur kan:

- underlätta inläring genom estetiska lärprocesser
- vara ett stöd för förskolornas och skolornas arbete
- tillföra kompetens och kreativa arbetssätt⁵⁸

Kultur gör barn smartare

Olika kulturaktiviteter stimulerar olika så kallade nätverk i hjärnan. Beroende på om konstformen som utövas i huvudsak är visuell, musikalisk eller språklig skiljer sig effekterna på inlärningsförmågan åt. Om ett barn exempelvis målar, spelar teater eller spelar ett instrument utvecklas det därför på olika sätt.⁵⁹

Musicerande har en positiv inverkan på barns inlärningsförmåga på flera områden. Musikalisk träning förbättrar barns språkliga utveckling genom att deras förmåga att lära sig läsa ökar och de kan ta till sig en större mängd muntlig information, jämfört med barn utan en musikalisk träning.⁶⁰ Barn med träning i musik utvecklar även sin rumsuppfattning och får exempelvis en bättre förmåga att förstå olika typer av kartor.⁶¹

Bildkonst kan ha en positiv effekt på barns kreativa tänkande. Barn som deltog i ett bildkonstprogram under fem månader ökade sin förmåga att tänka originellt och vara mer effektiva inom andra områden än bildkonsten jämfört med den grupp som inte deltog i programmet.⁶²

Kulturella aktiviteter kan ha en motivationshöjande effekt på lärande. Barn är olika och deras intresse för kulturella aktiviteter skiftar. För barn med ett större intresse i dessa aktiviteter fungerar kulturell utövning som en generell motivationshöjande effekt. Detta leder i sin tur till en ökad uppmärksamhet från barnets sida och därmed en förbättrad inlärningsförmåga.⁶³

⁵⁸ Barnkulturutredningen SOU 2006:45 "Tänka framåt, men göra nu – Så stärker vi barnkulturen", s. 23. Även satsningen Kultur i Skolan arbetar efter utgångspunkten att kultur underlättar inläringen, t. ex. inom projektet "Dans i Skolan", se www.kulturiskolan.nu/index.asp?id=1313.

⁵⁹ Posner et al. (2008), "How Arts Training Influences Cognition", s. 1–10, i Asbury–Rich (red.) Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition

⁶⁰ Hallam, Susan, (2009), "The power of music: its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people", University of London

⁶¹ Spelke, Elizabeth (2008), "Effects of Music Instruction on Developing Cognitive Systems at the Foundations of Mathematics and Science", s. 17–49, i Asbury–Rich (red.) Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition

⁶² Catterall, James S.–Kylie A. Peppler, (2007), "Learning in the visual arts and the worldviews of young children." Cambridge Journal of Education, Volume 37.

⁶³ Posner et al. (2008), "How Arts Training Influences Cognition", s. 1–10, i Asbury–Rich (red.) Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition.

I gränssnittet kultur och skola sker ett arbete i Sverige med att implementera estetiska läroprocesser⁶⁴. Effekten av dessa har varit föremål för flera studier⁶⁵, där införandet av ett estetiskt språk i undervisningen visat goda resultat på bland annat språkinläring. Estetik i skolan är alltså inte bara underhållning, utan nödvändigt för lärandet som ett sätt att reflektera och att gestalta sina erfarenheter. Utan reflektion når inte kunskaperna lika djupt.⁶⁶

SMÅBARNSTEATER, SPRÅK OCH LEK Karin Helander, professor i teatervetenskap och föreståndare för Centrum för barnkulturforskning på Stockholms universitet, beskriver i barnkulturutredningen vikten av småbarnsteater, språk och lek:

*"För småbarnsteatern är barns språkutveckling en grund. Barnets språkinläring kan sägas börja redan under fosterstadiet – och det är i bokstavig mening frågan om ett modersmål. (...) Modersmålet för det lilla barnet utgörs av en helhet av ljud och rörelse. Små barn reagerar kroppsligt på musik; klang, rytm och tonhöjd är betydelsefulla komponenter. Här finns också samband med forskningen kring spädbarns minne – musiken är en viktig kommunikativ länk till det lilla barnet."*⁶⁷

Kultur ökar även vuxnas förmåga att lära

Träning i kulturella aktiviteter har inte bara positiva effekter på mindre barn, även vuxna personer förbättrar sin inlärningsförmåga.⁶⁸ Till exempel har forskare vid Yale Medical School funnit att läkarstudenter som fick kompletterande utbildning i konsthistoria, kraftigt ökade sin förmåga att ställa korrekta diagnoser.⁶⁹

En orsak till förbättringar på kreativt tänkande och lärande kan vara att den kulturella träningen förbättrar den språkliga förmågan i

⁶⁴ Estetiska läroprocesser innebär att kultur i form exempelvis scenkonst, bild, form etc. används som en naturlig del i undervisning. Inte enbart inom estetiska ämnen och inte som ett avbrott i den "vanliga" undervisningen.

⁶⁵ Marnér, Anders-Örtengren, Hans (2003), "En kulturskola för alla – estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv", myndigheten för skolutveckling; Skapande Skola. Se första uppföljningen: www.kulturradet.se/Documents/Verksamhet/Barn%20och%20ungdom/skapande_skola_final.pdf.

⁶⁶ Ulla Wiklund, rytmikpedagog och projektledare för Rikskonserters projekt Tonspråk www.rikskonsorter.se/%28qv015q45u3kngym14ekyzbvp%29/Pages/Page.aspx?id=1429.

⁶⁷ Barnkulturutredningen SOU 2006:45, bilaga 4.

⁶⁸ Kulturens roll för att förbättra inläring undersöks av forskargruppen i projektet Kultur och Hälsa vid Göteborgs universitet. I deras forskningsöversikt finns många intressanta trådar att nysta vidare i. En forskare skriver att "Taken together, the evidence we present sketches an account of the neurobiological underpinning of morality, creativity, and culture, all topics of critical importance to education." (Immordino-Yang et al. (2007) i Bjursell, Olivestam & Ott (2009)). Kultur hör alltså enligt denna forskare till de områden som har avgörande betydelse för inläringen.

⁶⁹ Adler, Nancy (2006), "The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?", Academy of Management Learning & Education, 2006, Volume 5, Number 4, s. 486–99.

hjärnan. En studie på musik- och teaterstudenter visade genom scannningar av hjärnan att de hade en förhöjd aktivitet i hjärnans språkliga centrum när de ställdes inför problem som testade deras kreativa förmåga.⁷⁰

I gränssnittet kultur och teknik kan pedagogiska såväl som kommersiella vinster uppstå. Dataspel – s.k. serious games – används exempelvis inom sjukvården och försvaret.⁷¹

Referenser

Adler, Nancy (2006), "The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?", *Academy of Management Learning & Education*, 2006, Volume 5, Number 4, s. 486–99

Barnkulturutredningen SOU 2006:45 "Tänka framåt, men göra nu – Så stärker vi barnkulturen"

Bjursell, Cecilia et al. (2009), "Neuroscience, Teaching & Learning", Göteborg: The Collegium for Neurosciences

Catterall, James S.–Kylie A. Peppler, (2007), "Learning in the visual arts and the worldviews of young children", *Cambridge Journal of Education*, volume 37

Hallam, Susan, (2009), "The power of music: its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people", University of London

Marner, Anders–Örtegren, Hans, (2003) "En kulturskola för alla – estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv", Myndigheten för skolutveckling

Niall Dunbar, Kevin (2008), "Arts Education, the Brain and Language", s. 81–91, i Asbury–Rich (red.) *Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition*

Posner et al. (2008), "How Arts Training Influences Cognition", s. 1–10, i Asbury–Rich (red.) *Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition*

⁷⁰ Niall Dunbar, Kevin (2008), "Arts Education, the Brain and Language", sid. 81–91, i Asbury–Rich (red.) *Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition*.

⁷¹ QNB (2007), "Film utanför filmen: Analys av den audiovisuella industrin i Stockholm-Mälardalen", rapport utförd av QNB på uppdrag av Film Stockholm, Länsstyrelsen i Stockholm och Filmpool Mitt /Regionförbundet Örebro.

Rikskonsserter, projektet Tonspråk: www.rikskonsserter.se/%28qv015q45u3kngyn14ekyzbvp%29/Pages/Page.aspx?id=1429

Spelke, Elizabeth (2008), "Effects of Music Instruction on Developing Cognitive Systems at the Foundations of Mathematics and Science", s. 17–49, i Asbury–Rich (red.) *Learning, Arts and the Brain: The Dana Consortium Report on Arts and Cognition*

Wiklund, Ulla (2001), *"Den lydiga kreativiteten: om barn, estetik och lärande"*. Stockholm: Utbildningsradion (UR)

Wiklund, Ulla (2009). *"När kulturen knackar på skolans dörr"*. Stockholm: Utbildningsradion (UR)

QNB (2007), "Film utanför filmen: Analys av den audiovisuella industrin i Stockholm-Mälardalen", Rapport utförd av QNB på uppdrag av Film Stockholm, Länsstyrelsen i Stockholm och Filmpool Mitt /Regionförbundet Örebro

social funktion

Kulturen skapar en grund för demokrati, integration
och identitet.

Men dessa värden är svåra att bevisföra.

Cirkus Cirkörs framgångar mäts inte enbart i konstnärlig kvalitet. Deras sociala engagemang har bidragit till att skapa mening för många ungdomar.

Foto: Johan Bävman

Kulturen utvecklar individen och samhället

Ett levande kulturliv stärker samhället genom att:

- stärka demokrati, mångfald, integration och kommunikation⁷²
- främja sammanhållning och motverka utanförskap⁷³
- bygga upp och bredda samhällets identitet och samhällsanda⁷⁴

De flesta undersökningar kring kulturens sociala funktion är kvalitativa där komplexa förhållanden råder och enskilda faktorer är svåra att urskilja. Ett exempel där kultur fungerat stärkande för demokratin och mångfald är National Arts Festival i Sydafrika. En historisk studie av festivalens utveckling visar att den delvis fungerat som en progressiv arena att utmana apartheidsystemet på. Festivalen startade 1974 för att lyfta fram den brittiska kulturen men kom senare under 1980-talet att även inkludera kultur med afrikanskt ursprung och politisk teater.⁷⁵

Det finns dock kvantitativa undersökningar. En kanadensisk studie undersöker relationen mellan att delta i olika kulturaktiviteter och några sociala indikatorer.⁷⁶ Studien visade att de som deltar i kulturaktiviteter också har ett större socialt engagemang. Denna länk var tydligast för de personer som besökte gallerier. Exempelvis arbetade 50 procent av dessa ideellt mot 31 procent av de som inte besöker gallerier. För biobesökare gick det däremot inte att se ett högre socialt engagemang än för de som inte går på bio. Forskarna är dock försiktiga i sina slutsatser och uppmanar till fler studier.⁷⁷

Det är inte enbart "professionell" kultur som har positiva sociala effekter. En femårsstudie av områden med en hög andel låginkomsttagare i Chicago pekar på detta. Studien visar statistiska samband mellan en hög aktivitet inom informell och amatörkultur och social stabilitet och förbättring i områdena. Jämfört med områden med en låg kulturell aktivitet hade områden med en hög aktivitet:

- en lägre grad av utflyttning
- högre betyg för barn i grundskolan
- en större sänkning av brott mot personer och egendom

Forskarna menar att orsakerna till detta är att kultur bidrar till att göra offentliga rum trevliga, skapar gemensamma upplevelser och uppmuntrar möten mellan generationer. Studien visade dock inte att

⁷² "The impact of culture on creativity" (2009), KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen, s. 7.

⁷³ Compendium of Research Papers: The International Forum on the Creative Economy (2008), utgiven av The Conference Board of Canada, s. 6.

⁷⁴ Compendium, 6f; Impact of culture, s. 7.

⁷⁵ Snowball, J. D.–Webb, A. C. M. (2008), "Breaking into the conversation: cultural value and the role of the South African National Arts Festival from apartheid to democracy", International Journal of Cultural Policy, Volume 14, Number 2.

⁷⁶ Till kulturaktiviteter räknades att läsa böcker, gå på scenframträdanden, besöka gallerier och att gå på bio. De sociala indikatorerna var bland annat ideellt arbete och viljan att donera, känsla av tillhörighet, granngemenskap och deltagande i sociala aktiviteter.

⁷⁷ "Social effects of culture: Exploratory statistical evidence" (2008), Hill Strategies, rapport på uppdrag av Canada council for the arts, department of Canadian heritage och Ontario arts council.

dessa effekter omsattes i direkta ekonomiska effekter för dessa områden.⁷⁸

Att kultur kan bidra till social utveckling och skapa gemenskap är också en anledning till den tydliga tendensen i regeringens budgetpropositioner under det senaste decenniet – att kulturområdet i allt högre grad samverkar med övriga politikområden. Detta pekar på att kulturen – åtminstone på planeringsstadiet – alltmer är en tvärsektoriell angelägenhet i samhället.⁷⁹

INTEGRATION OCH STOLTHET

Teatro di Nascosto, Volterra, Italien. *Inledde 1998 ett projekt som kombinerar teater och journalistik, med ett nära samarbete med flyktingar vars berättelser ligger till grund för dramaproduktionerna. En föreställning för en stor publik i Milano resulterade bland annat i att Läkare utan gränser och Amnesty köpte in 40 föreställningar till en internationell kampanj om flyktingskap. Projektet har skapat diskussion och engagemang för frågor kring integration, etnicitet och mångkultur i olika delar och grupper i det italienska samhället.⁸⁰*

Fortress Tales. *Ett internationellt projekt finansierat av Nordiska Ministerrådet (2007-2008). Projektet vände sig till barn som lever i städer med ett starkt kulturarv. Sju städer deltog; Fredrikstad, Köpenhamn, Helsingfors, Tallin, Riga, Vilnius och Visby. Gemensamt för dessa städer är att de är gamla och har en rik historia som fortfarande är levande genom byggnader och monument. Syftet med projektet var att väcka barns och unga nyfikenhet på sin egen stads historia samt att inspirera till berättande med hjälp av rörlig bild. Projektet resulterade, förutom i ett antal animerade filmer som barnen gjort efter ingående studier och diskussioner om sin närmiljö, i ökad medvetenhet och stolthet över den egna bostadsorten samt i ökad kunskap hos barnen kring berättande, bildmediet och digital teknik.⁸¹*

SYMFONIORKESTRAR SOM ETT MEDEL FÖR SOCIAL UTVECKLING

El Sistema är en organisation i Venezuela som arbetar för social utveckling genom symfoniorkestrar och körer. Organisationen startades 1975 av José Antonio Abreu och deras arbete går ut på att låta framförallt fattiga barn och ungdomar delta gratis i musikundervisning och orkestrar. Målet är att låta barnen utvecklas som individer och känna tillhörighet i samhället. Omkring 250 000 barn, fördelade i 250 grupper ("nueclos") i landet, deltar i projektet.

⁷⁸ Garth Taylor, D. (2008), "Magnetizing Neighborhoods through Amateur Arts Performance", Urban Institute, Metro Chicago Information Center.

⁷⁹ Kulturutredningen 2009, s. 225f.

⁸⁰ Varbanova, Lidia (2009), "Developing and Revitalizing Rural Communities Through Arts and Creativity: EUROPE", Laboratory for European Cultural Cooperation, Amsterdam / Centre for Intercultural and Social Development, Montréal, s. 182f. Se även www.interculturaldialogue.eu/web/icd-good-practice.php?aid=44.

⁸¹ www.filmpagotland.se/filmer.asp.

Organisationen har även lyckats fostra musiker som slagit igenom internationellt. En av dem är dirigenten Gustavo Dudamel som bland annat är musikalisk ledare för Göteborgs Symfoniker och sedan oktober i år även för Los Angeles Filharmoniska orkester. El Sistema är internationellt uppmärksammat och har tilldelats ett flertal priser för sitt arbete, däribland Polarpriset 2009.⁸²

CULTURAL PLANNING SOM PLANERINGSMODELL Cultural planning är en brittisk/amerikansk planeringsmetod där utvecklingsarbetet utgår från en omfattande kartläggning av de kulturella resurserna i en region. Metoden har en bred syn på kultur som innefattar mer än enbart kultur som konst. Till kulturbegreppet räknas exempelvis:

- kulturarv som arkeologi och lokala traditioner
- uppfattningar om platsen inifrån såväl som utifrån och hur de uttrycks i sånger, skämt, myter, litteratur, media med mer
- den byggda och naturliga miljön
- antalet och kvaliteten på anläggningar för kultur, underhållning, fritid och mat och dryck
- utbud och utövare av lokalt konsthantverk, tillverkning och tjänster

Cultural planning sträcker sig således över den offentliga sektorn, privata aktörer och civilsamhället och kopplas till alla politiska områden. Förutom en bred syn på kultur utmärks cultural planning bland annat av fokus på medborgarperspektiv, platsers unika drag, kartläggning med hjälp av såväl kvalitativa som kvantitativa metoder och att utmana gällande föreställningar om platsen/regionen. Kronobergs län är först att fullt ut använda sig av metoden i Sverige.⁸³

ALTERNATIVA METODER FÖR ATT FRÄMJA LÄSANDET I Jönköping kommun pågår sedan 2006 ett projekt, "kreativa språkmiljöer", som syftar till att stödja läsovana och "struliga" pojkar i 13–16 årsåldern att utveckla sin läsförmåga och vilja att lära, ett samarbete mellan Stadsbiblioteket och Skolbibliotekscentralen som stöds ekonomiskt av kulturrådet.

Projektet går ut på att arbeta med texter på andra sätt än med böcker. Exempelvis att med hjälp av film eller tv-spel locka ungdomarna till läsning och lära sig förstå "berättandets struktur". Sociala medier används även som en del i pedagogiken. Projektet utförs genom cirka två workshops i månaden på skoltid under en termin.

⁸² www.fesnajiv.gob.ve/en/ och www.polarmusicprize.org/.

⁸³ Lindkvist, Lars-Månsson, Erica (2008), "Cultural planning – om att se på en plats med nya glasögon", s. 25–30 i KulturSverige 2009, Swecult.

Utvärderingar från genomförda projekt visar bland annat att pojkarna har fått ett ökat självförtroende och deltar mer i klassrummet än tidigare. Lärare upplever även att ungdomarnas förmåga att uttrycka sig skriftligt och tala om texter har förbättrats.⁸⁴

Referenser

Kulturutredningen SOU 2009:16

Garth Taylor, D. (2008), "Magnetizing Neighborhoods through Amateur Arts Performance", Urban Institute, Metro Chicago Information Center

Lindkvist, Lars-Månsson, Erica (2008), "Cultural planning – om att se på en plats med nya glasögon", s. 25–30 i KulturSverige 2009, Swecult

Kreativa Språkmiljöer: www.kreativa.pedagogbloggar.se/

Palmer, Robert (2004), European Cities and Capitals of Culture: Study Prepared for the European Commission

Regionplane- och trafikkontoret (2008), "Kultur i regional utvecklingsplanering", Stockholms läns landsting, rapport 2008:1

Snowball, J. D.–Webb, A. C. M. (2008), "Breaking into the conversation: cultural value and the role of the South African National Arts Festival from apartheid to democracy", International Journal of Cultural Policy, Volume 14, Number 2

"Social effects of culture: Exploratory statistical evidence" (2008), Hill Strategies, rapport på uppdrag av Canada council for the arts, department of Canadian heritage och Ontario arts council

"The Impact of Culture on Creativity" (2008), KEA, rapport på uppdrag av EU-kommissionen

Varbanova, Lidia (2009), "Developing and Revitalizing Rural Communities Through Arts and Creativity: EUROPE" (Laboratory for European Cultural Cooperation, Amsterdam /Centre for Intercultural and Social Development, Montréal. Prepared for the Creative City Network of Canada

⁸⁴ www.kreativa.pedagogbloggar.se/.

kreativitet

Kulturen gör oss mer kreativa.

Att uppleva och skapa kultur kan bidra till att människor ökar förmågan att kommunicera och utmana traditionella lösningar och visioner.

Samverkan mellan arbetsplatser och konstnärer bidrar till ökad produktion och bättre arbetsklimat. Det visar inte minst AIRIS-projekten i Västra Götaland.

Foto: Rolf Hallin

Kultur gör oss mer kreativa

Att uppleva och skapa kultur kan bidra till att människor ökar förmågan att:

- utmana traditionella lösningar och visioner
- smidigt röra sig mellan olika verksamhetsområden
- kommunicera och finna nya vägar för kommunikation⁴⁹

och kan därmed ge vinster i form av:

- ökad kompetens att kombinera estetiska kunskaper med marknads-tänkande
- förnyelsearbete och ökad motivation på exempelvis på arbetsplatser.

Kreativiteten, eller förmågan att skapa nya meningsfulla samband, har blivit den avgörande konkurrensfördelen inom praktiskt taget alla näringar.⁵⁰

Det har blivit vanligt att storföretag anlitar kulturarbetare i olika ledarskapssammanhang och korsbefruktningar mellan ekonomi och konst på utbildningarna.⁵¹

Kulturbaserade metoder för utveckling av företag ser olika ut och ger olika resultat. Till exempel kan övningar i improvisationsteater förbättra kommunikationen hos företagsledare och att skapa konst kan ge positiva effekter för medarbetares självutveckling och hälsa.⁵² Den kulturbaserade kreativiteten har enligt en EU-rapport en nyckelroll för att åstadkomma samhällsförnyelse.⁵³

KULTUR SOM AFFÄRSSTRATEGI *Danska Lotte Darsø vid Aarhus universitet är en av de mest framstående och ofta citerade forskare som studerar hur kultur och konst användas inom näringslivet. I en av hennes böcker beskriver hon fyra möjliga sätt för företag att använda sig av konst och kultur i verksamheten.*⁵⁴

1. *Konst som dekoration. Detta är det vanligaste sättet där konsten i huvudsak är utsmyckning. Darsø visar dock att konsten på detta sätt kan fungera som en strategi för företaget. Genom medvetna urval av konsten kan den fungera som underlag för nytänkande diskussioner, såväl internt inom organisationen som med klienter.*
2. *Konst som underhållning. Företag kan antingen erbjuda sina anställda biljetter till något kulturevenemang eller bjuda in en konstnär till företaget.*

⁴⁹ Compendium of Research Papers: The International Forum on the Creative Economy (2008), s. 6

⁵⁰ Kulturutredningen (2009), s. 57.

⁵¹ Adler, Nancy (2006), "The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?" Academy of Management Learning & Education, 2006, Volume 5, Number. 4.

⁵² Taylor, S. Steven-Ladkin, Donna (2009), "Understanding Arts-Based Methods in Managerial Development" Academy of Management Learning & Education, 2009, Volume 8, Number. 1.

⁵³ KEA (2009), "The impact of culture on creativity", rapport på uppdrag av EU-kommissionen, s. 6.

⁵⁴ Darsø, Lotte (2004), "Artful creation: learning tales of arts-in-business", Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Även här kan strategier i urvalet innebära att exempelvis en pjäs dels är underhållning och en förmån för de anställda men också ett exempel på att det kan främja ett nytänkande menar Darsø.

3. Konst som verktyg. Detta innebär att företag använder sig av någon kulturell aktivitet på ett mer direkt sätt än i punkterna ovan. Det kan exempelvis handla om i olika teambyggande övningar, ledarskapsutveckling, för att främja kommunikationen eller för problemlösning och i innovationsprocesser.
4. Konsten är integrerad i hela verksamheten som en strategisk process för förändring. Här innebär det att konsten används inom organisationen för personlig och ledarskapsutveckling, att bygga en företagskultur och -identitet och för att skapa kreativitet och innovation samt i marknadsföringen utåt och i olika kundrelationer.

KONSTNÄRER PÅ ARBETSPLATSEN *Airis (Artists in Residence)* är ett projekt som syftar till att skapa samarbeten mellan kulturlivet och arbetsplatser i Västra Götalandsregionen. Ett pilotprojekt startade 2002 och har sedan dess fortsatt med nya projekt varje år.

Airis går ut på att privata såväl som offentliga arbetsplatser samarbetar med exempelvis en skådespelare, bildkonstnär eller musiker under tio månader. En stor variation av företag har deltagit, däribland en trucktillverkare, ett fastighetsbolag och en arkitektfirma. Projekten är utformade i tre faser. Under den första fasen (två månader) undersöker konstnären arbetsplatsen och skapar kontakter med medarbetare och de tar fram en handlingsplan tillsammans. I den andra fasen (följande sex månader) arbetar konstnären med planen och genomför olika aktiviteter på arbetsplatsen. Den sista fasen består av en utvärdering av aktiviteterna och ett slutseminarium där alla deltagande företag och konstnärer möts.

Utvärderingar av projektens resultat är positiva även om chefer hade svårt att peka på direkta och mätbara effekter. En allmän uppfattning var att arbetsklimatet förbättrats vilket indirekt ger en mer produktiv arbetsplats med mindre frånvaro.⁵⁵ Projekten har även haft en positiv inverkan på kreativiteten och öppenheten på arbetsplatserna, en ökad effektivitet, kvalitet och helhets-syn samt en förbättrad kommunikation och samhörighet.⁵⁶

Jan Petter Idström, projektledare på AstraZeneca, beskriver deras medverkan: "För ett företag som AstraZeneca är det viktigt att vårda den

⁵⁵ Styhre, A.–Eriksson, M. (2007), "Bring in the arts and get the creativity for free: A study of the Artists in Residence project", *Creativity and Innovation Management*, Volume 16, Number 4.

⁵⁶ Eriksson, Mikael (2008), "Vilken effekt har en intervention baserade på konst och kultur på arbetsplatsen?: En studie av Skådebanan Västra Götalands project AIRIS år 2007", Stiftelsen IMIT

kreativa potentialen hos personalen. Trötta hjärnor orkar inte tänka nya tankar. Det intressanta med en konstnärs sätt att arbeta är just förmågan att sätta igång nya tankebanor. Och för oss visade det sig att den halvtokiga idén att ta in en konstnär i produktionen genererade massor av mervärde.”⁵⁷

Referenser

Adler, Nancy (2006), "The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?", Academy of Management Learning & Education, 2006, Volume 5, Number 4, s. 486–99

Compendium of Research Papers: The International Forum on the Creative Economy (2008), utgiven av The Conference Board of Canada

Darsø, Lotte (2004), "Artful creation: learning tales of arts-in-business", Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Eriksson, Michael (2008), "Vilken effekt har en intervention baserade på konst och kultur på arbetsplatsen?: En studie av Skådebanan Västra Götalands project AIRIS år 2007", Stiftelsen IMIT

Israelsson, Torbjörn (2009), "Många kulturarbetare söker jobb utanför kultursektorn", artikel i Arbetsmarknaden 2009-05-14

KEA (2009), "The impact of culture on creativity", rapport på uppdrag av EU-kommissionen

Montgomery, John (2008), "The New Wealth of Cities: City Dynamics and the Fifth Wave", 2a upplagan, Hampshire: Ashgate

Styhre, A.–Eriksson, M. (2007), "Bring in the arts and get the creativity for free: A study of the Artists in Residence project", Creativity and Innovation Management, Volume 16, Number 4

Taylor, S. Steven–Ladkin, Donna (2009), "Understanding Arts-Based Methods in Managerial Development", Academy of Management Learning & Education, 2009, Volume 8, Number 1, s. 55–69

Tillt: www.tillt.se/airis/cases.asp

| ⁵⁷ www.tillt.se/airis/cases.asp.